

УДК 351.741

Тетяна ГАВРИЛЮК

ад'юнк特 Академії управління МВС

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ВЗАЄМОДІЯ», «СПІВРОБІТНИЦТВО» ТА «ПАРТНЕРСТВО» У СФЕРІ ВІДНОСИН МІЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ

Розглянуто та визначено основні аспекти понять, які вживаються на означення відносин міліції та населення.

Рассмотрены и определены ключевые аспекты понятий, используемых для характеристики взаимоотношений между милицией и населением.

The basic aspects of the notions charactering militia-population relations are considered in the article.

Ключові слова: *взаємодія, співробітництво, партнерство, міліція, населення.*

Ключевые слова: *взаимодействие, сотрудничество, партнерство, милиция, население.*

Keywords: *interaction, cooperation, partnership, militia, community.*

На сучасному етапі розвитку нашої держави вирішення проблеми співробітництва міліції та населення стає особливо актуальним. Зокрема, це зумовлено намаганням української держави орієнтуватися на загальноєвропейські світові демократичні пріоритети та цінності. Як свідчить досвід демократичних країн, останнім часом запроваджується нова стратегія діяльності поліції, заснована на широкому залученні населення до співробітництва.

Тема співпраці міліції (поліції) з населенням проаналізована у працях А. Аксенова, М. Ануфрієва, А. Бека, В. Болотової, О. Бандурки, В. Грохольського, Я. Кондратьєва, В. Московця, О. Музичука, Ю. Свеженцевої, В. Томіна, Ю. Чистякової, О. Ярмиша та інших. Однак окремі аспекти порушеної теми залишаються недостатньо дослідженими, зокрема й питання тлумачення термінів.

Мета цієї статті – визначити й розмежувати поняття «взаємодія», «співробітництво» («співпраця») та «партнерство».

Загалом взаємодія – це взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [1, 188]. Термін «взаємодія» використовують у різних галузях науки, і його тлумачення залежить від предмета й напряму дослідження.

Так, філософський словник визначає «взаємодію» як «філософську категорію, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один щодо одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також виникнення одного об'єкта через інший» [2, 81]. Дослідник А. Авер'янов зазначає, що взаємодія з філософського погляду – це динамічний зв'язок, у процесі якого змінюються один або всі пов'язані елементи [3, 3–4]. Отже, для поняття «взаємодія» у філософському контексті характерна наявність фактичних, дієвих і відносно стійких зв'язків, які дозволяють об'єктам впливати один на одного, а також наявність самого впливу, результатом якого є взаємна зміна об'єктів [4, 7].

Оскільки людина – істота соціальна і постійно зазнає різноманітних впливів соціуму, то поняття взаємодії слід розглядати також із соціологічної позиції. Заслуговує на увагу соціологічний підхід до розуміння поняття «взаємодія», запропонований В. Соболевим та О. Ярмишем. На підставі дослідження виникнення та історичного розвитку цього поняття вчені сформулювали такі провідні положення.

- Відомий соціолог П. Сорокін, описуючи феномен взаємодії, зазначав, що «явище взаємодії людей виникає тоді, коли психічні переживання, зовнішні акти однієї людини чи групи людей є функцією існування фізичного, психічного стану іншого індивіда». Соціальну взаємодію П. Сорокін розглядає як умову соціальної мобільності.
- Учені Г. Зіммель, Е. Дюркгейм, Е. де Роберті розглядали взаємодію як найпростіший елемент (клітину) соціального цілого (суспільства). В. Парето головними рушійними силами взаємодії визначав логічні (раціональні) та нелогічні (нерациональні) дії людей.
- Учений М. Вебер вважав, що в основі взаємного впливу індивідів лежать соціальні дії, які він поділяв на чотири види: традиційні (здійснюються тому, що виконувалися в минулому), аддиктивні (здійснюються для виявлення емоцій), цілераціо-

нальні (коли суб'єкт порівнює не лише різні засоби досягнення мети, а й оцінює корисність мети), ціннісно-раціональні (коли мета усвідомлена як дещо самодостатнє і не зіставляються різні засоби її досягнення). Отже, М. Вебер виокремив такі елементи взаємодії: суб'єкти (два і більше), дія, мета, осмислення мети та дії. Ідеї М. Вебера сприяли формуванню двох теорій соціальної взаємодії: герменевтичної та позитивістської.

- Найґрунтовніше герменевтичний підхід до взаємодії представлений у А. Шюца, який доводив, що в країнах з релігійним світоглядом, який формується з культу поваги до пращурів, суспільство орієнтується на померлих діячів-предків, і вчинки людей у такому суспільстві, як правило, обумовлені позицією «тому що». Суспільство країн з ринковою економікою орієнтоване на асоціації, корпорації, біржі тощо, які відіграють роль «діяча». Дії такого суспільства виражають позицію «для того, щоб». Цей підхід пояснює, чому одні автори, конструюючи поліцію ХХІ століття, орієнтуються на діяльність національних пращурів, а інші – на створення поліції як різновиду сервісної служби (такої як банк чи страхова компанія).
- Яскравим представником позитивістського напрямку соціології є Т. Парсонс, який вважав, що взаємодія – це діяльність, орієнтована на інших. За умови постійної взаємодії між її суб'єктами виникають взаємні очікування й кожному з них доводиться свої очікування та поведінку узгоджувати з поведінкою та очікуваннями іншої сторони.

Систематизувавши теоретичні напрацювання соціологічного підходу до поняття «взаємодія», В. Соболев та О. Ярмиш роблять такі висновки:

1. Частина учасників взаємодії міліції та населення керується прагматичними, еґоцентричними мотивами (згідно з теорією обміну). Врахування таких мотивів особливо важливе для нашої держави у зв'язку з переходом України до ринкових відносин і диференціацією суспільства.

2. Інша частина суб'єктів взаємодії (зокрема і працівники міліції) керується цілераціональними мотивами, тобто визнає досягнення мети за будь-яку ціну.

3. В Україні триває процес закріплення ціннісно-раціональної взаємодії, за якої підтримання громадського порядку, надання допомоги сусідам стає цінністю для громадян і працівників міліції.

4. Теорії колективного обміну та раціонального вибору пояснюють, чому під час запровадження певних програм формуються стійкі групи активних учасників і людей, які не беруть участі в програмах, але користуються їхніми результатами [5, 239–255].

У юридичній літературі застосовують різні підходи до визначення поняття «взаємодія». Однак з погляду розмежування понять, які стосуються забезпечення правоохоронними органами громадського порядку, взаємодія передбачає наявність спільної мети, використання сил і засобів, які є в розпорядженні сторін, узгодженість дій тощо.

У межах науки управління побутує думка, що за умов повного чи часткового збігу інтересів і цілей між сторонами налагоджується співробітництво, а в разі їх розходження – конфліктна взаємодія, протиборство, боротьба. У реальному житті, як вважає Б. Курашвілі, ці два типи взаємодії, як правило, поєднуються так, що виникає так звана змішана взаємодія, яка передбачає співпрацю в одних питаннях і боротьбу в інших [6, 35–36]. В. Плішкін, розглядаючи поняття взаємодії в органах внутрішніх справ, виділяє позитивну та негативну взаємодії, розуміючи під позитивною такий режим зв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, який забезпечує погоджене функціонування з метою розв'язання спільних завдань, а під негативною – спрямованість функціонування цих елементів на досягнення протилежних цілей (дії кожного суб'єкта спрямовані на те, щоб перешкодити розвитку іншого) [7, 503].

На нашу думку, такий поділ суперечливий, оскільки взаємодія передбачає досягнення певного позитивного результату, спільної мети, заради якої вона, власне, й виникає. Якщо мета спільна й однаково значуща для суб'єктів взаємодії, то вони чинять відповідні дії, спрямовані на її досягнення, тобто взаємодіють. Якщо ж між суб'єктами виникає протиборство, то це свідчить про брак об'єднаного начала – спільної мети. Тоді виникає сумнів щодо обґрунтованості визначення такої діяльності як «взаємодії». Адже поняття «протидія» та «взаємодія» не тотожні. Вони мають протилежні значення, а отже, протиборство недоцільно вважати взаємодією.

Розглянуті ознаки поняття взаємодії, характерні для його тлумачення з адміністративно-правової позиції, властиві і для взаємодії ОВС з населенням.

Так, В. Томін розглядає взаємодію ОВС із населенням з позиції системного підходу, за якого орган внутрішніх справ і населення, яке ним обслуговується, є суб'єктами однієї системи, в якій населення – це середовище функціонування органу внутрішніх справ. Саме такий підхід дозволяє найповніше прослідкувати ефективність зворотних зв'язків між ОВС і населенням. Окрім того, вивчаючи взаємодію ОВС із населенням з позиції управлінського підходу, В. Томін розглядає ОВС як керівну систему, а населення – як керовану систему (підсистему), іншими словами, зовнішній бік управління ОВС. При цьому під управлінням розуміють дії, які мають на меті спонукати певних осіб (або соціальні групи) до виконання бажаних дій [8, 25–32].

Дослідниця О. Джафарова зазначає, що взаємодія ОВС із населенням виявляється в процесі взаємовпливу з використанням можливостей іншого для досягнення власних цілей. Із цього випливає, що, по-перше, взаємодія між предметами, явищами виникає там і тоді, де й коли такий зв'язок об'єднано спільною метою. По-друге, взаємодія виявляється не тільки в безпосередньому впливі, а й у використанні сторонами можливостей один одного для досягнення власних цілей [9, 17]. На нашу думку, запропоноване твердження суперечливе, оскільки «власні» цілі суб'єктів не завжди є «спільними», а отже, різнитиметься і їхня діяльність, орієнтована на досягнення відповідно «власних» або «спільних» цілей.

В українській юридичній практиці на означення процесів, які характеризують відносини органів внутрішніх справ із населенням, найуживанішим є термін «взаємодія». Водночас паралельно використовують терміни «співробітництво» та «співпраця». У тлумачному словнику української мови співробітництво трактується як спільна діяльність, спільні дії, а співпраця – як спільна з ким-небудь діяльність [10, 519–520]. При цьому переклад російського слова «сотрудничество» передбачає два варіанти – співробітництво та співпраця, а за зворотного перекладу і співробітництво, і співпраця передбачають один варіант – «сотрудничество». На на-

шу думку, для характеристики відносин міліції з населенням зазначені терміни можуть вживатися паралельно, оскільки кожен із них передбачає спільну погоджену діяльність суб'єктів взаємодії, спрямовану на досягнення спільної мети.

У цьому контексті необхідно проаналізувати також термін «партнерство».

Партнерство як один із видів взаємодії ґрунтується на очікуванні того, що партнер під час взаємодії поводитиметься відповідно до умов співробітництва. Саме в цьому значенні його розглядають О. Бандурка, О. Сиявська, В. Соколов, В. Московець та інші.

В етимологічному словнику української мови зазначено, що слово «партнер» в українську мову запозичене із французької, у свою чергу французьке «partenaire» походить від англійського «partner», яке має кілька значень, зокрема, «співспадкоємець», «поділ», «частина» тощо [11, 300]. Партнерство в сучасному розумінні – це вид взаємин між різними суб'єктами, який полягає у формуванні єдиної позиції з певних питань та організації спільних дій. Специфікою партнерства є збереження кожним з партнерів відносної самостійності в основних аспектах діяльності [12, 427].

У діяльності поліції зарубіжних країн, як правило, на позначення процесів співпраці поліції з населенням вживається термін «поліція громади» («общинна поліція»), тотожним якому є термін «партнерство з населенням», який використовують для полегшення перекладу різними мовами. «Поліція громади» чи «партнерство з населенням» є філософією або організаційною стратегією, яка передбачає співробітництво поліції та суспільства для ефективнішої протидії злочинності, подолання страху перед злочинами, запобігання фізичній чи моральній шкоді, розпаду добросусідських відносин з метою покращення якості життя для всіх [13, 5–6].

Тож партнерство як вид спільної діяльності полягає в рівноправності її учасників, що передбачає рівні права й обов'язки кожної зі сторін, а відтак і взаємну відповідальність. Отже, партнерство – це ідеальний варіант стосунків рівноправних суб'єктів, які усвідомлюють значення своїх дій для партнера і свою діяльність будують так, щоб виправдати сподівання партнера і досягти спільної мети. Партнерство можливе лише за умови взаємної довіри, впевнено-

сті та спільної діяльності, спрямованої на досягнення спільного результату.

Узгоджені дії учасників для досягнення спільної мети зазвичай визначають як співробітництво. При цьому виникає питання, чим різняться співробітництво і партнерство. Так, дослідниця Ю. Свеженцева робить висновок про те, що соціальне партнерство – це система відносин, яка спирається на переговори, пошук прийнятних для суб'єктів партнерства рішень. При цьому головним методом забезпечення згоди є консенсус, а характерною рисою – орієнтування на договір, який обумовлює права, обов'язки та форму спільної відповідальності учасників. Партнерство передбачає стійке дотримання норм і правил, які виникають у результаті співробітництва. Завдяки співробітництву, яке формує усталену систему відносин між партнерами – узвичаєне партнерство, розвиваються соціальні системи. Співробітництво й партнерство спираються на різні типи відносин. У першому типі вони раціональні, осмислені, у другому – узвичаєні, неявні [14, 12–19].

Отже, взаємодія є досить широким поняттям, яке по-різному трактують залежно від сфери застосування. Цей термін для характеристики відносин міліції та населення передбачає спільну мету, яка полягає в забезпеченні безпечного життєвого простору, та погоджену діяльність суб'єктів взаємодії. Для позначення такої діяльності доречно використовувати терміни «взаємодія», «співпраця» та «співробітництво». Якщо діяльність суб'єктів взаємодії (міліції та населення) буде побудована на рівноправності суб'єктів, тобто які мають однакові права, обов'язки та відповідальність за вчинені дії, і ця діяльність буде спрямована на забезпечення інтересів партнера, тоді можна говорити про наявність партнерських стосунків між міліцією та населенням.

Водночас нині у сфері встановлення відносин міліції з населенням найдоцільніше вживати терміни взаємодія, співпраця (співробітництво), оскільки вони передбачають взаємну (узгоджену) діяльність суб'єктів взаємодії для досягнення спільної мети. Результатом такої взаємодії можуть бути партнерські стосунки, побудовані на рівноправності суб'єктів взаємодії, їхній взаємній відповідальності та довірі під час досягнення спільної мети.

У подальшому в межах розглянутої теми доцільним вважаємо вивчення передумов і форм взаємодії поліції з населенням у розвинутих демократичних країнах з метою визначення ймовірності та доцільності запровадження їх у роботу міліції в Україні.

Список використаних джерел

1. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. – К.: Аконіт, 2001. – Т. 1. – 928 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
3. Аверьянов А.Н. О природе взаимодействия. – М.: Знание, 1984. – 64 с.
4. Колпаков В.К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка: учеб. пособ. – К.: Укр. акад. внутр. дел, 1993. – 80 с.
5. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковско-го эксперимента. – Х.: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. – 288 с.
6. Курашвили Б.П. Очерк теории государственного управления. – М.: Наука, 1987. – 282 с.
7. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підруч. / за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 702 с.
8. Томин В.Т. Взаимодействие органов внутренних дел с населением в борьбе с преступностью. – Омск: Науч.-исслед. и ред.-издат. отдел Омской высш. шк. милиции МВД СССР, 1975. – 178 с.
9. Джафарова О.В. Правові основи партнерства міліції і населення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2003. – 206 с.
10. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 918 с.
11. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / ред. кол.: О.С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 4. – 656 с.
12. Большая энциклопедия: в 62 т. – М.: ТЕРРА, 2006. – Т. 35. – 592 с.

13. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. – Отдел стратегических вопросов полицейской деятельности ОБСЕ, 2008. – 81 с. – [Электронный ресурс]: <http://www.osce.org/policing>

14. Партнерство та співробітництво міліції з населенням: стан, проблеми, рекомендації / кол. авт.; за заг. ред. д-ра соціолог. наук, проф. В.О. Соболева та канд. соціолог. наук, доц. Ю.О. Свеженцевої. – Х.: Фінарт, 2005. – 240 с.

Стаття надійшла 09.07.2009.